

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้รับความช่วยเหลือจากคณะกรรมการวิจัย ประกอบด้วย นายชัยวิจิต แฝงชัยภูมิ นายพิระพล สุคโต นายกรกรช ยลโสภณ นายวิชัย พันธุ์ภักดี และบุคลากรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่สำคัญ ผู้บริหารองค์การปกครองส่วนตำบลบ้านแก้ง ผู้ใหญ่บ้าน และชุมชนผู้ใช้น้ำบริเวณลุ่มน้ำหนองสามหมื่น เป็นผู้ให้ข้อมูล แนวทาง คำแนะนำ ในการจัดการลุ่มน้ำ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณท่านด้วยความเคารพเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยและคณะจะขอตอบแทนและรับใช้ในการทำงานในการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่น ในโอกาสต่อไป จากความสำเร็จในการทำวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบ ถึงสภาพสังคมชุมชนเกษตรกรรมผู้ใช้น้ำ การจัดการน้ำ ความต้องการของประชาชน รูปแบบการจัดการแบบต่อเนื่องและยั่งยืนตลอดมาโดยมีผู้นำชุมชนประธานที่เข้มแข็ง โดยคนพึ่งน้ำ - น้ำพึ่งคน และที่สำคัญได้เห็นพลังชุมชนที่เน้นจิตสำนึกรักหนองน้ำ มีจิตสาธารณะ หนองน้ำชุมชนมีกระบวนการจัดการที่ดีได้นั้นเกิดขึ้นเนื่องจากประชาชนมีจิตสำนึกรักป่าร่วมกันนั่นเอง

ท้ายสุดนี้หากงานวิจัยฉบับนี้บกพร่องหรือผิดพลาดประการใดผู้วิจัยขออ้อมรับที่จะนำไปพัฒนาปรับปรุงต่อไป แต่หากมีประโยชน์ต่อสังคม และชุมชน หรือผู้ที่สนใจทั่วไปขอยกความดี และความสำเร็จในครั้งนี้ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ หรือพลังเสียง พลังชุมชน ให้กับชุมชนได้ไม่มากนักน้อย เพื่อใช้ในการจัดการ และการลดผลกระทบทางลบต่อผู้ใช้น้ำหนองสามหมื่นต่อไป

ธนาวิทย์ กางการและคณะวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มีนาคม 2552

ชื่อโครงการวิจัย ยุทธศาสตร์แนวทางลดผลกระทบทางลบ และการจัดการลุ่มน้ำ
หนองสามหมื่นแบบมีส่วนร่วม

คณะผู้วิจัย ธนาวิทย์ กางการ
กรกช ชลโสภณ
วิชัย พันธุ์ภักดี
ชัยวิจิต แฝงชัยภูมิ
พีระพล สุคติ

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 1 ตุลาคม 2551 – 30 ตุลาคม 2552

บทคัดย่อ

การสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรน้ำหนองสามหมื่นสรุปได้ดังนี้ กิจกรรมของผู้นำใช้น้ำในหนองสามหมื่นมีกิจกรรมทางด้านการเกษตรและการรวมกลุ่มเพื่อการใช้งาน เป็นน้ำประปาประจำหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของผู้นำกับคณะกรรมการคือการเก็บค่าน้ำประปาและการดูแลระบบประปาหมู่บ้าน มีการแบ่งปันการใช้น้ำโดยจัดสรรการกักเก็บน้ำโดยแต่ละหมู่บ้านทำการประชุมปรึกษาหารือกันและใช้ข้อตกลงร่วมกัน ต้นน้ำแหล่งกำเนิดของน้ำหนองสามหมื่นมาจากเขื่อนจุฬาภรณ์ กลางน้ำอยู่ที่บ้านแก้ง และปลายน้ำอยู่ที่หนองบึง ภูเขียว น้ำมีความเพียงพอในการใช้ถ้าขาดแคลนน้ำจะทำการขอน้ำสนับสนุนลำน้ำพรมเขื่อนจุฬาภรณ์ ผู้ใช้น้ำมีความต้องการส่วนมากในเรื่องของการทำการเกษตร มีระบบการจ่ายน้ำแบบระบบพลังงานไฟฟ้าระบบจ่ายน้ำมีปัญหาบ้างเป็นบางครั้งแต่แก้ไขได้จากคณะกรรมการที่เกิดจากชาวบ้านเลือกตั้งกันเองการขอใช้น้ำมีปัญหาบ้างบางครั้งแต่ก็ทำการตกลงร่วมกันได้การแก้ไขให้น้ำมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ตลอดคือต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมในการจัดการการใช้น้ำหนองสามหมื่นการใช้น้ำอยู่ในช่วงเดือนฤดูทางการเกษตรเป็นส่วนมากแต่โดยรวมใช้น้ำทุกฤดูกาลเพราะมีการใช้น้ำในรูปแบบการประปาอยู่แล้วผู้ใช้น้ำต้องการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้น้ำในแต่ละหมู่บ้านคือระดมความคิดเห็นของชาวบ้านในการดูแลรักษาให้น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านกลุ่มผู้ใช้น้ำหนองสามหมื่นต้องการให้มีสถานีที่ท่องเที่ยวในบริเวณหนองสามหมื่นเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนหนองสามหมื่นชาวบ้านต้องการให้ทำการขุดลอกขุดคลองเพิ่มขึ้นชาวบ้านต้องการให้อาเกาะกลางน้ำออกเพื่อเพิ่มปริมาณในการกักเก็บน้ำและคงความงดงามในความเป็นธรรมชาติ และอุดมสมบูรณ์เช่นเดิม ยุทธศาสตร์ลดผลกระทบทางลบ และการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่นแบบมีส่วนร่วมจากการประชุมระดมสมองและการ

ประชาคมชุมชนต้องการให้เกิดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์การมีส่วนร่วมกลยุทธ์ความเสมอภาคและความเท่าเทียมของผู้ใช้น้ำในต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำกลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำกลยุทธ์การอนุรักษ์แหล่งน้ำ กลยุทธ์การสร้างสมดุลและการพึ่งพาระหว่างคนกับน้ำ ทิศทางแนวโน้มในการพัฒนาหนองสามหมื่นมีโอกาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เนื่องจากนโยบายรัฐบาล ผู้บริหาร ผู้นำหมู่บ้านมีความต้องการเป็นส่วนมากมีทิศทางที่จะมีการสร้างโครงการแก้มลิงในหนองสามหมื่น แต่ต้องคำนึงถึงผลกระทบจากการสร้างโครงการแก้มลิงไปพร้อมกัน จุดสำคัญของการพัฒนาหรือสร้างยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำหนองสามหมื่น ก็คือการปลูกและสร้างจิตสำนึกรักที่ดีให้คนในชุมชนร่วมกัน

increase their income. The reservoir is needed to be re-excavated and expanded. An island is needed to be taken away in order that it can preserve additional water and it can be a beautiful natural scenery. That will also help reduce the negative impact. The participating management is incurred from the villagers brainstorming method and from the community polls investigation. The strategies and the mechanism are deuce parts and equality of the water users at the top, middle and terminal. Conflict administration of water users, water preservation, balancing system and dependant among water and human are strategies. “Nong Sam Muen” developing trend is to be an agricultural tourist attraction according to the government, administrators and villages leaders’ policies. The project of “Monkey’s cheeks” will be certainly developed for the reservoir. Meanwhile, the impact needs to be considered on the project of developing “Nong Sam Muen” while the most important strategy is to create good sense of loving their own community.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	2
ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
ทฤษฎี สมมติฐาน	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	4
แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน	4
การจัดการทรัพยากรน้ำ	7
แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม	9
การกระจายความเท่าเทียมหรือเป็นธรรม	12
แนวคิดการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคม	13
งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	14
กรอบแนวคิดการวิจัย	22
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	23
ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	23
วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	24
การเก็บและรวบรวมข้อมูล	26
ขอบเขตการวิจัย	26
การวิเคราะห์ข้อมูล	27

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	30
ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ	30
ผลการวิจัยเชิงปริมาณ	37
ความสอดคล้องกันระหว่างข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ	52
อภิปรายผล	56
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัย	62
สรุปผลการวิจัย	62
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	69
บทสรุปจากทัศน์และบทวิจารณ์	72
บรรณานุกรม	73
ภาคผนวก	
ก แบบสอบถาม	76
ข ภาพประกอบกิจกรรม	80
ค รายชื่อคณะกรรมการผู้วิจัย	82

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	ข้อมูลพื้นฐานประชากร เขตรับผิดชอบ สอ.บ้านลาด	32
2	ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจริง	38
3	จำนวนและร้อยละข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา และการอยู่อาศัย	39
4	จำนวนและร้อยละจำแนกตามคุณภาพน้ำ คำนรสาขาติ	40
5	จำนวนและร้อยละจำแนกตามการใช้น้ำในฤดูฝน และการใช้น้ำในฤดูแล้ง	41
6	จำนวนและร้อยละจำแนกจากการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ	42
7	จำนวนและร้อยละจำแนกตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มเครือข่าย	42
8	จำนวนพื้นที่การเกษตร	43
9	จำนวนและร้อยละการใช้น้ำเพื่อการเกษตรแต่ละเดือนของกลุ่มตัวอย่าง	43
10	จำนวนและร้อยละการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคแต่ละเดือนของกลุ่มตัวอย่าง	45
11	ระดับความพึงพอใจการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวม จำแนกตามปีงบประมาณ	47
12	การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปีงบประมาณ 2550	48
13	การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปีงบประมาณ 2551	49
14	การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปีงบประมาณ 2552	50
15	จำนวนและร้อยละความต้องการในการจัดการลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง	51